

tenabdruck, 1842.

Abb. 2: Rakovník, Rechnungsbuch, Textprobe.

Abb. 3: Rakovník, Gesamtansicht von Südosten, Johann Willenberg um 1600.

Abb. 4: Rakovník, Hohes Tor, Ansicht von Nordosten.

Abb. 5: Rakovník, Prager Tor, Ansicht von Osten, im Hintergrund die St.-Bartholomäuskirche.

Abb. 6: Rakovník, Stadtwappen, datiert 1525. Ursprünglich am Hohen Tor angebracht, heute im Lapidarium des Bezirksmuseums in Rakovník.

Abb. 7: Rakovník, Landeswappen. Ursprünglich am Hohen Tor angebracht, heute im Lapidarium des Bezirksmuseums in Rakovník.

Abb. 8: Rakovník, Wappen der Kürschnerzunft, ursprünglich Teil der Panellierung am Umgang des Hohen Tors, heute im Lapidarium des Bezirksmuseums in Rakovník. (Alle Aufnahmen V. Razím 1998)

(Übersetzung J. Noll)

KOSTEL SV. ALŽBĚTY VE SVATÉM POLI A JEHO BAROKNÍ PŘESTAVBA

PAVEL ZAHRADNÍK

O kostele sv. Alžběty ve Svatém Poli (okres Příbram), původně gotické stavbě, jež prošla v první čtvrtině 18. století závažnou barokní přestavbou, existuje jen nepočtená literatura.¹⁾ Na význam barokní přestavby tohoto kostela upozornil teprve v poslední době Jan Žizka.²⁾ Dosud nepovšimnuté písemné prameny k této přestavbě pak tento význam jen potvrzují.

Majitelem nevelkého svatopolského statku (tvořila jej pouze tato jediná vesnice) v čase zahájení barokní přestavby kostela byl Jan Václav Kunáš z Machovic, který roku 1699 koupil od svého bratra Václava Felixe jeho polovici tohoto statku, ježž oba společně předtím zdědili, a stal se tak jeho jediným majitelem.³⁾ Jan Václav Kunáš vlastnil Svaté Pole až do své smrti v roce 1711; správci jeho pozůstalosti poté roku 1712 prodali Svaté Pole Janu Jáchymu hraběti Harrachovi.⁴⁾ Od něj již roku 1713 statek koupil Václav Dionysius Miseroni z Lisone,⁵⁾ od kterého jej smlouvou z 10. prosince 1717 získala Eleonora, ovdovělá a rozená z Mansfeldu, kněžna z Fondi, jakožto poručnice svých dětí,⁶⁾ čímž bylo Svaté Pole připojeno k dobříšskému panství. Za Mansfeldů byla pak přestavba svatopolského kostela ukončena.

K této přestavbě se dochovály dva důležité prameny. Prvním

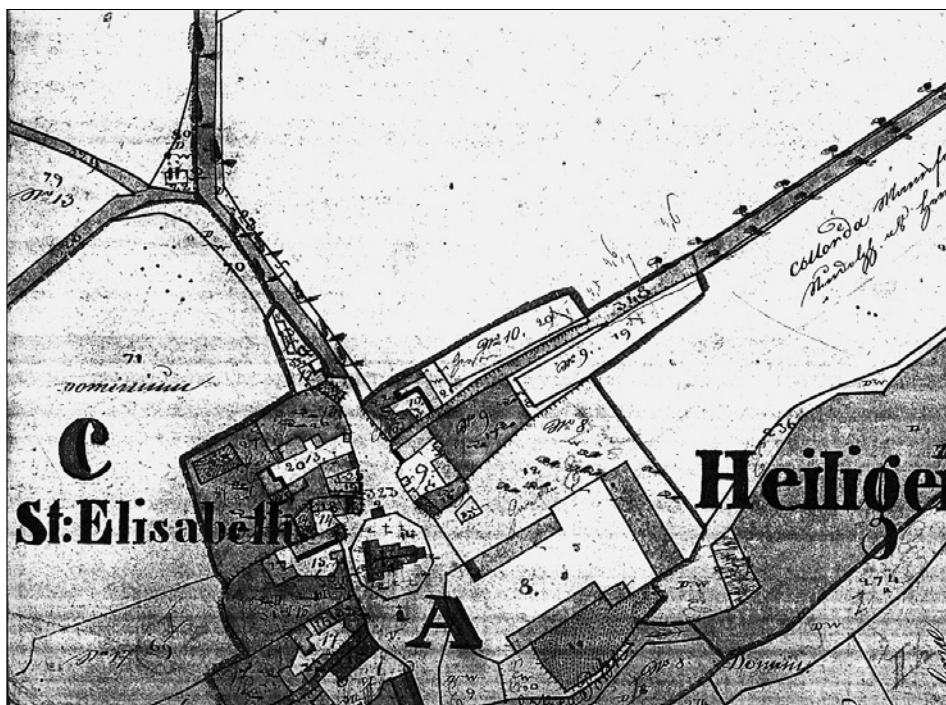
z nich je kniha kostelních účtů svatopolského kostela za léta 1706 - 1731,⁷⁾ v níž počátky stavebních prací na kostele popisuje svatopolský farář, známý barokní kazatel Jiří František Procházka de Lauro, jenž byl farářem ve Svatém Poli jmenován 28. listopadu 1709 a působil zde až do 23. února 1718, kdy odešel na nové působíště do Berouna. Na začátku této knihy kostelních účtů je uvedena specifikace, „co tak při stavení věže svatopolské zedníkův, nádeníkův, tesařův a všelikých jiných potřeb z nařízení slavné paměti J. M. p. p. Jana Václava Kunáše z Machovic [...] peněz k mé ruce jsem dostal a jak ty k vynaložení přišly.“ Jde tedy o příjmy a výdaje pouze z roku 1710, případně jen v malé míře i z prvních měsíců roku následujícího.

Během roku 1710 bylo na stavbu kostela přijato ať již přímo od Jana Václava Kunáše, či od svobodného pána Kapouna ze Svojkova, jenž měl tehdy svatopolský statek v nájmu, celkem 402 zl. 53 kr. Nejzajímavější z jednotlivých položek příjmů je tu zmínka o tom, že 50 zl. na stavbu Kunáš poslal „skrz baumistra p. Františka Škrýnce.“

Vydání dosáhla celkem výše 398 zl. 38 kr. 4 1/2 pen., z čehož zedníkům, nádeníkům a tesařům bylo zapláceno 297 zl. 59 kr. 4 1/2 pen., kovářovi a za železo 24 zl. 59 kr. 3 pen., za kámen, písek a dříví 59 zl. 58 kr. a posléze rozličná vydání tvořila 15 zl. 41 kr. 3 pen.

Vydání jednotlivým řemeslníkům nejsou blíže specifikována. V rozličných vydáních zaujme zvláště 1 zl., vydaný „na modelu věže“, dále 4 kr. 3 pen. „pacholkovi, který baumistra na Jíloviště dovez“, 36 kr. „za 8 koulí na věž pod špic přichystaných“, 27 kr. „za provazy při zdvihání dříví na báni věže“ a posléze 2 zl. 8 kr. za to, co „p. baumistr porozdělne v hospodě protrávil, což mně od tohoto záduší k zaplacení přišlo“, jakož i 33 kr. „od dopobíjení věže a zavěšení v ní zvonu.“

Rokem 1710 však sotva započaté stavební práce zároveň i skončily, a to pro nenadálou smrt stavebníkovu. Farář Procházka o tom píše: „Ku konci tohoto prvního oučtu zna-

Obr. 1: Svaté Pole (okr. Příbram), indikační skica stabilního katastru z roku 1839 (SÚA, Indikační skici, sign. BE 116).

menati sluší pro budoucí toho památku, že vysoce urozený p. p. Jan Václav Kunáš z Machovic, svob. pán z Brandstějna a Oppurku, pán na Sv. Polí a Mezříčku, království Českého místokomorník etc., z velké, kterou k Sv. Polí měl, náklonnosti umínil sobě podstatný kostel s dvouma věžma (podle modelly chrámu sv. Karla Borromea v Římě) na svůj náklad tu vystavěti. A ačkoliv přítomně pro těžké časy a přílišnou svou dobrotu těch prostředkův neměl, aby takové stavení jedním krátem dokonati mohl, nicméně dle své největší možnosti z běžící místokomornické služby i z důchodův statku svatopolského částý succurs a pomoc uděloval, maje pevnou naději, že nejmíň ve třech letech ten chrám s pomocí Boží k vyhotovení přijde. Zatím ukrutná smrt na dobré intenci nepozorující všemu konec učinila, když Kunáše v kvetoucím věku za císařem Josefem, jehož zvláštní miláček byl, pojala a povolala s nemalým zármutkem chrámu a osady svatopolské. *ReqVlesCat In paCe bonVs DoMlnVs!* (V tom větší rok se zavírá, v kterým to píšu, ne v kterým on umřel, neb on usnul v Pánu l. 1711 29. apr., jakož v matrice o tom obšírněji vynajdeš.)“

O stavu nedostavěného kostela psal farář Procházka v duchovenské přiznávací fassi z roku 1713, že „kostel až posavad dostatečně zavřenej není, nýbrž místem prkny zabedněnej, aby dokona zlodějům a protivnému povětrí podroben nebyl“, a o kus dále uváděl, že „svatopolský kostel až líto na něj hledět, zedranej jest, jako i krchov, však dobrá jest naděje, že brzy mu spomoženo bude.“⁸⁾

V následujících letech se v přestavbě kostela nepokračovalo, pouze v letech 1716 a 1717 se pracovalo na krytině věže. Z účtů známe jenom částky, které byly zaplacený řemeslníkům za stravování - roku 1716 to bylo 16 zl. „plechaři věž pobýjejícímu“, jenž tu pracoval od 9. června do 6. července a znovu od 6. do 29. srpna, a roku 1717 bylo placeno rovněž „plechaři věž dopřikrývajícím“, ovšem tentokrát již jeho práce trvala jen od 30. května do 11. června.

Druhá etapa přestavby kostela byla zahájena okamžitě po přechodu Svatého Pole do mansfeldského majetku. Pro tuto etapu přináší informace nejen výše citovaná kniha kostelních účtů, ale ještě i druhý písemný pramen, jímž je kniha zádušních počtů svatopolského kostela za léta 1718 - 1762.⁹⁾

Tato druhá etapa přestavby trvala čtyři léta, od roku 1718 do roku 1721, přičemž na ni za tuto dobu bylo vynaloženo celkem 2404 zl. 21 kr. 3 3/4 pen., tedy šestkrát více než za první etapu v roce 1710. Z této celkové částky nejvíce, totiž 615 zl. 10 kr., bylo zaplacené zedníkům, 251 zl. 15 kr. 3 pen. dostali tesaři, 38 zl. 46 kr. kováři, 113 zl. 15 kr. pražská zámečnice Anna Kriegrová, pouhé 4 zl. 30 kr. truhláři, 101 zl. sklenář z České Kamenice Kašpar Helcer, 76 zl. 59 kr. bylo zaplacené „štukatorovi příbramskému“, 8 zl. „příbramskému bildthaurovi“, 11 zl. „kameníkovi mlínskému“, 42 zl. „Jiřímu Hrubému, přikrývači pražskému“, a to „od přikrývání kostela taškami cihelnými“, a posléze vysoká částka 424 zl. 3 kr. byla zaplacená „Antonínovi Kotmonovi, plechaři pražskému, od přikrytí velké věže plechem a zámečnickovi od železného kříže a rozličného zámečnického díla na týž věž“, jakož i „témuž plechaři od přikrytí malý věže nad kostelem a za knof na zakristii.“

Zbývající položky tvořil materiál a jeho dovoz a rovněž „rozličné vydání“ ve výši 62 zl. 54 kr. 3 pen. Na některé z těchto rozličných výdajů je však třeba zvlášť upozornit. Již

8. dubna 1716 (!) byly zaplacený 2 zl. „jednomu baumistrovi z Ounoště od vyhotovení obrysu na kostel svatopolský.“ Dne 19. listopadu 1720 bylo vyplaceno 6 zl. „panu vicariu- savi Adamovi Hlavovi, z Drahnova Oujezdce faráři, od svěcení a požehnání obnoveného kostela svatě Alžběty“, a 12. prosince téhož roku bylo 23 zl. 57 kr. vydáno „Jakubovi Špinetovi, mistru zednickému z Příbramě, dle sečení od jednoho tovaryše zednického na den po 3 kr. majícího zaplacenýho.“ Zřejmě již následujícího roku 1721 bylo dalších 36 krejcarů zaplacené „od stemflování kostela sv. Alžběty Matějovi Barovi a Jakubovi Kopáčkovi“, 16 kr. „pomahačům od přibíjení statuí 4 svatých evanjelistův, jako i od spravení oltářův, spolu i s kovářem“ a 6 kr. „za 2 žejdlíky soli zedníkům do barvy na kostelní vokna.“ Posléze 30. srpna 1721 bylo 15 kr. vydáno „za červenou barvu pro barvení kostela“ (ve druhé verzi se hovoří o „barvení v kostele“).

Nicméně i v dalších letech po ukončení přestavby v roce 1721 byly ještě prováděny jak menší práce stavební, tak hlavně práce při výzdobě kostela, i když bohužel výdaje na zařizování kostela zjevně nebyly v úplnosti do zádušních účtů zapisovány. V roce 1722 bylo zaplacené zedníkům jednak 13 zl. 54 kr. „od bílení kruchtů“, jednak 5 zl. 24 kr. za to, že „na schodech šnekovních pracovali.“ Tesaři dostali 4 zl. 9 kr. „od udělení velkého rámu k voltáři.“ Zámečnické práce odváděl v tomto roce již nejmenovaný dobršíšský zámečnick, jenž za „okování velkých dveří“ a další práce obdržel celkem 41 zl. 57 kr.

Truhláři Josefu Procházkovi bylo zaplacené „od zhoto- vení na jedných šnekovních schodů na věž“ 7 zl. a dalšímu truhláři Antonínu Růžičkovi „od zhotovení jedných tuplo- vaných dveří k chrámu“ 7 zl. 30 kr. Zřejmě také ještě roku 1722 bylo zaplacené příbramskému truhláři 13 zl. 30 kr. „za 2 zpovědnice.“ Za sochařské práce byly roku 1722 zapla- ceny pouze 4 zl., a to „za statuie sv. Jana Nepomuckého u lávek stojícího.“ Nejmenovaný knínský malíř dostal 1. zá- ří 1722 4 zl. 30 kr. „od pozlacování rámu k obrazu sv. Jana Sarcandra do chrámu Páně.“

Posléze mezi různými výdaji je roku 1722 uvedeno 9 zl. 12 kr., o nichž se uvádí: „S vědomím pana faráře svatopol- ského a nařízením p. hejtmana Antonínovi Škopkovi, kterýž na místě mistra vše vyměřoval, nomine discretionis, co on po své smrti dlužen vostal, se tuto odráží, totiž svatopolský šen- kýřce 6 zl., do důchodu za vědro piva 2 zl. 30 kr., item za vza- tý 2 zajíce 42 kr.“

V následujícím roce 1723 se již s žádnými zednickými či tesařskými pracemi na kostele nesetkáváme. Poměrně vy- soká částka 110 zl. byla toho roku zaplacená „panu Jano- vi Hofferovi, řezbáři pražskému, za jednu novou kazatelnicí“ a knínský malíř dostal 12 zl. „na stafírování dvou zpo- vědnic.“ V účtu za léta 1724 a 1725 je mezi sochařskými pra- cemi uvedeno 36 kr., vydaných „za 2 obědy při stavení vel- kého oltáře“; dalších 31 kr. bylo vydáno „při stavení velké- ho oltáře lidem, kteří pracovali“, a 15 zl. bylo zaplacené „za klíž k témuž oltáři.“ Snad rovněž v těchto letech byly vypla- ceny i 2 zl. 15 kr. „od udělení nového postamentu k svatě- mu Janu Nepomuckému.“

V dalších letech na přestavbu a vybavování kostela na- vázala stavba dodnes existující hřbitovní zdi kolem koste- la, jež má tvar osmiúhelníka. V roce 1726 se setkáváme s výdaji 5 zl. 24 kr. za železo „do skály pro lámání kamene na krchov“, 12 zl. „od nalámání 30 sáhů kamene na nový kr-

chov“ a 33 zl. 25 kr. „od přivezení 401 fůry kamene na nový krchov“; kromě toho byly 4 zl. 30 kr. zaplacený „za jednu novou kazatedlnici.“ I roku 1727 se platilo za kámen na hřbitovní zeď - 8 zl. 48 kr. „od nalámání 24 sáhů kamene na krchov“ a 54 zl. 54 kr. „od přivezení 549 for kamene na nové krchov.“ Za „vození kamene“ (celkem 671 for) se platilo ještě roku 1728, a to 51 zl. 49 kr.; tentokrát však není výslovně uvedeno, k čemu tento kámen sloužil. Se samotnou stavbou hřbitovní zdi se v kostelních účtech nesetkáváme; až v účtu za rok 1733 je uvedeno, že 1. ledna 1731 bylo vypůjčeno 55 zl. 47 kr. „na doplacení zedníků při dostavení krchova.“ Hřbitovní zeď tedy byla zřejmě postavena někdy v letech 1726 - 1728, přičemž je možné, že se na ní pracovalo až do roku 1731.

Kromě obou uvedených účetních knih píše o přestavbě kostela rovněž Antonín Jan Fidler, jenž nastoupil jako svatopolský farář v roce 1726, v úvodu k inventáři kostela, dochovaném v prepisu z roku 1873.¹⁰⁾ Ve svém textu však nepřináší v podstatě žádné nové informace. O stavu kostela po smrti Kunášově píše: „Když tedy byly položeny základy, jak jsem řekl, dvojí věže, jednu z nich, nepočítáš-li plech, dokončil, druhou pak dovedl jen do nynějšího stavu.“

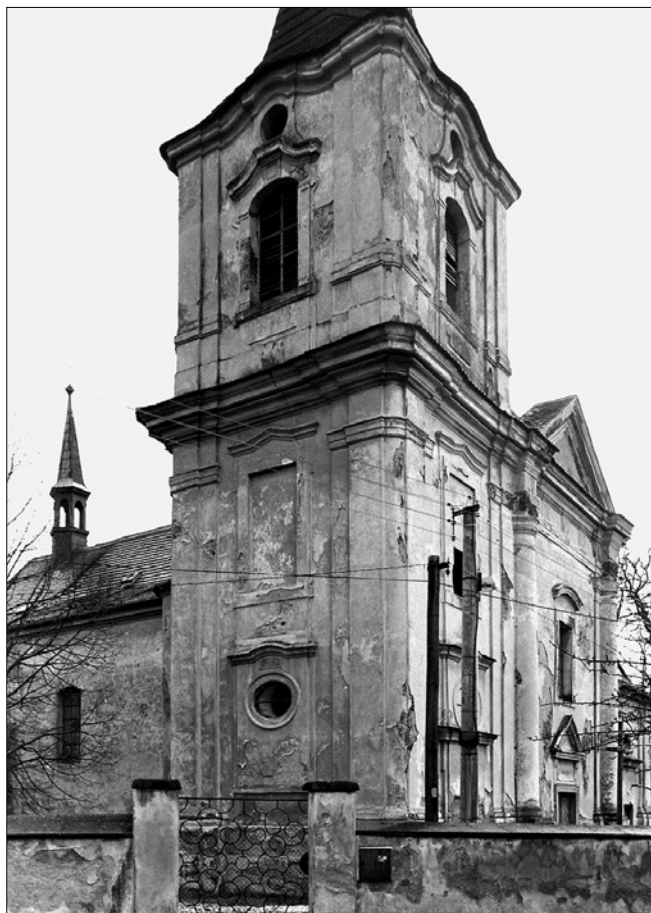
Posléze některé zprávy o řemeslnících, pracujících na stavbě, nám poskytuje svatopolská matrika. V prvním roce přestavby kostela je v ní dne 28. května 1710 zmíněn jednak Václav Šnitmajer, „cihlář rodilý z Českých Budějovic, na ten čas v Sv. Polí dílo mající a zůstávající“, jenž tehdy křtil dceru, jednak svědek při tomto křtu „p. Jan Rákos, palír zed[nický]“, zřejmě tedy palír při přestavbě chrámu.¹¹⁾

Ve druhé etapě stavebních prací se dne 7. listopadu 1720 objevuje jako svědek při křtu „Ignatius Santin, stukator z Příbrami“,¹²⁾ a posléze dne 25. května 1721 byl z Dobříše pohřben palír Antonín Škopek, o němž matrika uvádí: „Pohřben v Pánu usnulý slovutný p. Antonín Škopek, stáří 35 let, položený v kostele vedle starých dveří kostelních, který sám zazdíval, jsa merifřovaný palír chrámu zdejšího, jenž skrze něj v svou krásu dávno vinšovanou svůj začátek dostal.“¹³⁾

Z výše uvedených zpráv je zřejmé, že tvrzení dosavadní literatury, uvádějící vesměs stručně, že svatopolský kostel přestavěl v letech 1711 - 1721 stavitel Antonín Škopek, vyžaduje zásadních oprav a doplnění.

Nejvíce nás jistě zaujme výslovně zmíněná skutečnost, že svatopolský chrám měl být přestavěn „podle modelly chrámu sv. Karla Borromea v Římě.“ Vzorem pro svatopolský kostel byl tedy římský kostel San Carlo alle Quattro Fontane Francesca Borrominiho.¹⁴⁾ Jelikož příkaz stavět svatopolský kostel podle „modelly“ Borrominiho chrámu vydal stavebník, nabývá pro nás na významu (jako je tomu ostatně u více děl nejen barokní architektury) jeho osoba, s níž bychom se měli alespoň stručně seznámit.

Iniciátorem přestavby svatopolského kostela byl Jan Václav Kunáš z Machovic, celým jménem Jan Václav František Mořic Kunáš z Machovic, svobodný pán z Brandenštejna a Opurku, syn hejtmana bechyňského kraje Jiřího Jaroslava Kunáše z Machovic a Kateřiny Marty, rozené z Brandenštejna a Opurku,¹⁵⁾ narozený podle zápisu ve svatopolské matrice zřejmě roku 1677.¹⁶⁾ Rod Kunášů z Machovic nepatřil mezi vysokou šlechtu a netěšil se ani velkému bohatství; Jan Václav byl majitelem dvou statků, Svatého Pole a Meziříčí (dnes v okrese Tábor),¹⁷⁾ skládajících se však

Obr. 2: Svaté Pole (okr. Příbram), kostel sv. Alžběty, západní průčelí (foto V. Razím, 1998).

dohromady pouze ze tři vesnic.

O jeho mládí a pravděpodobném pobytu v Itálii, kde by měl možnost poznat římský kostel San Carlo, nic nevíme. Je možné, že jej do Říma přivedla obvyklá kavalírská cesta, spíše se však zdá, že je tu spojitost s jeho příslušností ke dvoru mladého následníka trůnu, pozdějšího císaře Josefa I., jenž byl jeho vrstevníkem. Tomu by nasvědčovala výše uvedená zmínka o obzvláštní přízni, již se u císaře těšil.¹⁸⁾ V Itálii ostatně pobýval i bratr Jana Václava, Vilém Felix Florián, jenž byl hejtmanem pěchoty ve vojsku Evžena Savojského (rovněž náležejícího do okruhu mladých lidí kolem budoucího císaře) a zemřel neženat v italském vojenském ležení dne 30. června 1702.¹⁹⁾

Sledovat životní osudy Jana Václava můžeme blíže až od roku 1698, kdy se dne 21. ledna v pražském chrámě křižovníků s červenou hvězdou oženil s Terezií Annou, dcerou Lamberta Františka z Harrachu; manžele oddával sám generál řádu Jiří Ignác Pospíchal.²⁰⁾ Další kariéra Jana Václava byla spjata s úřadem desek zemských. Dne 26. února 1700 jej císař Leopold I. „pro jeho Nám známé dobré vlastnosti, jakož i zkušenost a praxi v české i německé řeči i v právech“ jmenoval úředníkem podkomořího,²¹⁾ tedy nejnižším z tzv. menších úředníků desek zemských, načež Kunáš rychle postupoval ve služebním žebříčku - ještě roku 1700 povýšil na místopísáře, roku 1705 byl jmenován místosudím a roku 1709 se stal místokomorníkem, tj. nejvyšším z menších úředníků a faktickou hlavou úřadu desek zemských.²²⁾ Činnost v úřadě zřejmě nutila Kunáše k dlouhodobému pobytu v Praze či na cestách s úředním pověřením

(zvláště kvůli provádění soudních odhadů); jen v létě v době ferií občas jezdil v soukromých záležitostech do Vídně, přičemž vždy musel žádat o císařovo povolení.²³⁾

Kunášův rychlý postup v úředních hodnostech (kromě úřadů vykonávaných v deskách zemských byl ještě přisedicím komorního a lenního soudu a císařským radou) byl zřejmě připisován mimo jiné jeho blízkým vztahům k následníkovi trůnu a pozdějšímu panovníkovi. Farář Procházka ovšem v zápise do matriky, pořízeném po Kunášově smrti, zdůrazňoval i velké schopnosti zesnulého. Uváděl, že „*skrze vtípu svého bystrost, též obvzláštní při císaři Josefovi milost, takových ouřadův dosáhl v mladém věku svém, kterých sotva kdo v těch letech osmělil by se pretendirovati*“, a připomínal, že rovněž „*začal skládati krásnou knížku, jížto titul dal: Calendarium Judicum, Kalendář soudcův, však tu práci k konci přivést nemohl, poněvadž nedočkavá smrt, mnoho měsícův přeskočice, jak život jeho, tak kalendář přivedla k listopadu*.“²⁴⁾

Jan Václav Kunáš z Machovic zemřel dne 29. dubna 1711 (tedy pouhých dvanáct dní po svém příznivci Josefovi I.) ve svém domě v Praze na Starém Městě poblíž křížovnického kostela, jeho tělo bylo 1. května přivezeno na Svaté Pole a následujícího dne pohřbeno ve svatopolském kostele „*v kryptě za mřížkami hlavního oltáře na epistolní straně*.“²⁵⁾

Dochované prameny uvádějí, jak jsme viděli, větší počet řemeslníků a umělců činných při přestavbě a výzdobě kostela. Je ovšem třeba rozlišit první a druhou etapu, v nichž se setkáváme s různými jmény.

Jako stavitele v první etapě přestavby kostela (jehož polírem byl zjevně zmiňovaný Jan Rákos) uvádějí účty Františka Škryncce. Toto jméno nám zůstává dosud neznámé, zato známe jiného nositele tohoto zřejmě ne příliš obvyklého příjmení, jímž je Jan Antonín Skrintz (uváděný též jako Skrzinetz, Schrintz, případně ještě s jinými tvary příjmení). S ním se v pramenech setkáváme zřejmě již v letech 1672 až 74. Je totiž zjevně totožný s Janem Antonínem Strintzem, jenž tehdy jako polír Giovanniho Domenica Orsiho pracoval na přestavbě zákupského zámku.²⁶⁾ Dne 6. září 1694 stavitel Jan Antonín Skrzinec spolu se synem Janem Františkem obdržel měšťanské právo Nového Města pražského (jedním ze dvou ručitelů byl další novoměstský stavitel Jan Panetius), přičemž předložil dvě atestace, jednu vydanou roku 1679 Janem Šebestiánem hrabětem Pöttingem (majitelem mimošského panství) a druhou, kterou 4. srpna 1694 vydal hejtman rumburského panství knížete Lichtenštejna.²⁷⁾ Téhož roku 1694 byl Skrintz přijat i do novoměstského zednického cechu.²⁸⁾ Z obou atestací i z dokladu o práci v Zákupech tedy vyplývá, že předešlým působištěm Skrintzovým byly severní Čechy.

Roku 1696 stavitel Jan Antonín Skrintz zakoupil na Novém Městě dům U Ramšů, později zvaný U tří rejtarů, ležící nedaleko kostela sv. Jindřicha (čp. 869/II na Senovážném náměstí v Praze),²⁹⁾ v němž pak bydlel až do smrti. Z jeho další stavební činnosti zatím víme pouze tolik, že na počátku 18. století snad podle projektu Giovanniho Battisty Alliprandiho rozšířil palác Hrzánů z Harasova v Celetné ulici čp. 558/I³⁰⁾ a že roku 1702 byl činný při stavebních úpravách blízkého domu čp. 561/I.³¹⁾ Vzhledem ke známé omylnosti Zápisné knihy pražských stavitelů zvláště pro první polovinu 18. století je třeba uvažovat i o tom, zda se Skrintz

(či jeho syn) neskrývá i pod jménem jinak neznámého Jana Struntze, jemuž jsou přisuzovány jakési práce v klášteřech hybernů a novoměstských kapucínů.³²⁾

Více než svou vlastní stavební činností je však Jan Antonín Skrintz znám v dějinách českého lékařství a přírodních věd jako otec Jana Antonína Scrinciho (1697 - 1773), profesora a děkana pražské lékařské fakulty (dvakrát byl dokonce rektorem Karlo-Ferdinandovy univerzity), autora mnoha lékařských a chemických spisů, jenž jako první poznal na pražské univerzitě přednášky z experimentální fyziky a chemie,³³⁾ a zároveň i švagra historika Gelasia Dobnera, jehož životní dráhu zřejmě ne nevýznamně ovlivnil.³⁴⁾ Skutečnost, že nejstarší životopisec Scrinciho zdůrazňuje péči, kterou Jan Antonín starší věnoval výchově svého syna, jemuž umožnil nejen studium na pražské univerzitě, ale i další vzdělávání v Německu a Itálii,³⁵⁾ svědčí zřejmě o jisté kulturní úrovni, panující v rodině stavitele Skrintze.

Stavitel Jan Antonín Skrintz byl pohřben 27. listopadu 1724 z kostela sv. Jindřicha; v matričním zápise je uveden jako „*starší král. Nového města praž. zasloužilý, stáří 80 let, umřel sešlostí*.“³⁶⁾ O majetek po něm se jeho dědicové rozdělili dne 1. února 1726.³⁷⁾

Stavitel svatopolského kostela Škrynec je však uváděn křestním jménem František. Jan Antonín Skrintz měl, jak již bylo uvedeno, vskutku syna Jana Františka, který spolu s ním obdržel roku 1694 novoměstské měšťanské právo, z čehož vyplývá, že byl již v té době plnoletý, a který roku 1708 nesl ke křtu z otcova domu svoji dceru Annu Marii Josefu, jejíž matka je zapsána jako Barbora Oliva Terezie (on sám byl tehdy křestními jmény zapsán jako Jan František Bernard),³⁸⁾ a o dva roky později syna Františka Karla, přičemž manželka je tentokrát jmenována Ludmila.³⁹⁾ Roku 1726 se pak spolu s matkou a sourozenci dělil o otcův majetek.⁴⁰⁾ V žádném z těchto zápisů však není uvedeno Skrintzovo zaměstnání.

Je velmi pravděpodobné, že tento syn Jana Antonína Skrintze je totožný s Janem Františkem Skrintzem, s nímž se v říjnu a listopadu 1709 setkáváme při stavbě Svatých schodů v klášterním kostele Panny Marie a sv. Karla Velikého v Praze na Karlově, kde podepisoval týdenní výkazy zednických prací. Na výkazech je uveden polír (sám Skrintz, či polír pracující pod Skrintzem?) spolu se dvěma tovaryši a jednou nádenicí.⁴¹⁾ Zdá se téměř jistým, že tento Jan František Skrintz je totožný se stavitelem svatopolského kostela.

Jisté pochybnosti o správnosti identifikace stavitele Jana Františka Skrintze se stejnojmenným synem Jana Antonína Skrintze vzbuzuje pouze okolnost, že současně se v novoměstských pramenech objevuje jiný Jan František Skrintz, jenž si v roce 1733 zakoupil na Novém Městě vlastní dům,⁴²⁾ ale již roku 1739 zemřel a o dědictví po něm se hlásila vdova (rovněž Ludmila) s dětmi.⁴³⁾ V zápise z roku 1733 je přitom výslovně uveden jako registrátor u zemských desek. Z přehledu úředníků desek zemských pak zjišťujeme, že tento úřad registrátora (nejnižší funkci v úřadě desek zemských) vykonával Jan František Skrintz již od ledna 1704 až do své smrti v roce 1739.⁴⁴⁾ Nelze tedy zatím zcela vyloučit možnost, že synem Jana Antonína Skrintze byl tento Jan František Skrintz, i když ovšem příbuzenský vztah stavitele Jana Františka ke staviteli Janu Antonínovi se zdá mnohem pravděpodobnější.

Upozornit je třeba rovněž na zmínku o cestě „*baumist-*

ra“, tedy Františka Škrynce, na Jíloviště, k níž došlo též v roce 1710. Jíloviště bylo majetkem zbraslavského kláštera, což by naznačovalo, že Škrync byl stavitelem také této významné církevní instituce. Bohužel však nevíme, čeho se ona cesta na Jíloviště měla týkat - v Jílovišti se totiž nenachází a také tehdy se nenacházel ani kostel, ani žádná významnější světská stavba.

Aby byla situace ještě nejasnější, setkáváme se v pramenech se záhadnou zmínkou o „*baumístrovi z Ounoště*“, jemuž bylo v roce 1716 (tedy v době, kdy se ve stavbě kostela již po několik let nepokračovalo) placeno za plán („*obrys*“) kostela. Ounošť je tehdejší forma místního jména Unhošť, ale neznáme žádného unhošťského stavitele či zednického mistra v té době - nevyskytuje se ani ve fassí tereziánského katastru z roku 1714, v níž jsou uvedeni všichni unhošťští řemeslníci (i ti, kteří nevlastnili žádný dům),⁴⁵⁾ ani v unhošťských matrikách z té doby.⁴⁶⁾ Je možno jen vyslovit dohad, zda unhošťským stavitelem nemohl být míněn stavitel pražských křížovníků s červenou hvězdou. Ti vykonávali patronátní právo nad unhošťským farním kostelem, který byl právě tehdy, v roce 1715, neznámým stavitelem přestavován.⁴⁷⁾ Navíc ovšem není jisté, zda unhošťský stavitel z roku 1716 je totožný s Františkem Škryncem z roku 1710, anebo zda jde o jinou osobu.

Jak vidno, v první, „*kunášovské*“ etapě přestavby kostela i v mezidobí mezi oběma etapami narážíme ve snaze blíže poznat architekta a stavitele přestavby svatopolského kostela na četné záhady. Mnohem jasnější je zato situace v druhé, „*mansfeldské*“ etapě.

Stavitelem v této fázi přestavby byl zcela nepochybně příbramský stavitel Jakub Spinetti, čelná postava příbramského zednického cechu, jenž se do Příbrami přestěhoval již před rokem 1697 z Březnice, roku 1705 se tu zakoupil a v roce 1709 založil příbramský cech zedníků, tesařů a kameníků, jehož prvním cechmistrem se stal roku 1711, přičemž tuto funkci vykonával ještě roku 1726, kdy spolu s druhým cechmistrem Matějem Kašem vydal artikuly pro menší tovaryšský cech.⁴⁸⁾ Za svou práci na stavbě svatopolského kostela dostával Spinetti, jak dosvědčuje zápis k 12. prosinci 1720, běžný tovaryšský groš ve výši 3 kr. za jednodenní práci jednoho tovaryše.

Spinettiho polírem ve Svatém Poli byl Antonín Škopek. Zdá se však, že jeho podíl na stavbě byl větší, než tomu obvykle u polírů bývalo - jak jsme viděli, kniha zádušních počtů zdůrazňuje, že Škopek „*na místě mistra vše vyměřoval*“, a v matrice se neméně pochvalně píše, že kostel „*skrže něj v svou krásu dávno vinšovanou svůj začátek dostal*.“ Jméno Antonína Škopka jakožto stavitele bylo nedávno Erichem Hubalou uvedeno v možnou souvislost se stavbou klášterního kostela v Obořišti, jež probíhala v prvé dekádě 18. století,⁴⁹⁾ ovšem již ze Škopkova věku (v době jeho smrti roku 1721 mu bylo 35 let) vyplývá, že tuto hypotézu nelze přijmout.

Nakonec se ještě zastavme u prací štukatérských a sochařských (z malířských prací jsou zmiňovány pouze nepřilíš významné štafířské práce nejmenovaného knínského malíře). Jako štukatér je v knize kostelních účtů uváděn pro léta 1718 - 1721 nejmenovaný příbramský štukatér, v matrice pak k roku 1720 Ignatius Santin z Příbrami. S přijmením Santin se v Příbrami, tím spíše mezi příbramskými štukatéry, nesetkáváme. František Klíma ve svém pečlivě

zpracovaném přehledu příbramských řemeslníků zná pro tu dobu v Příbrami dva štukatéry - Santina Cereghettiho, jenž však zemřel již roku 1719, a Jana Spinettiho (bratra stavitele Jakuba Spinettiho), zesnulého roku 1722, jenž však zřejmě zaměnil štukatérství, které původně vykonával, za sochařství;⁵⁰⁾ ostatně již ve fassí tereziánského katastru z roku 1714 je uváděn jako řezbář, zatímco Santin Cereghetti je nadále zmiňován jako „*štukator*.“⁵¹⁾

Santin Cereghetti však měl dva syny, Antonína Josefa a Ignáce Antonína, kteří se oba usadili v Chrudimi,⁵²⁾ přičemž když byl Ignác Cereghetti roku 1717 přijímán mezi chrudimské měšťany, sliboval „*jistou památku a ozdabu svým kunstem ... štukatérským učiniti*“,“⁵³⁾ což dokládá, že se (na rozdíl od svého bratra) vskutku štukatérstvím zabýval. Jelikož však Ignác Antonín Cereghetti nepřetrhl své spojení s Příbrami, kde měl nadále svůj pozemkový majetek včetně domu, takže se s ním i ve dvacátých letech v příbramských městských knihách nadále setkáváme,⁵⁴⁾ lze se domnívat, že právě on je tím Ignatiem Santinem (tj. Ignácem, synem Santinovým), zmíněným ve svatopolské matrice, a že tedy štukatérské práce ve Svatém Poli byly jeho dílem.

Sochařské práce pro kostel sv. Alžběty odváděl příbramský sochař, jehož jméno rovněž není uvedeno. V té době však byli v Příbrami, pokud víme, pouze dva sochaři, totiž již zmíněný Jan Spinetti, původně štukatér, jenž přišel do Příbrami z Březnice spolu se svým bratrem Jakubem, a poté z Vídně pocházející Johann Schwemminger.⁵⁵⁾ Skutečnost, že stavitelem svatopolského kostela byl právě Jakub Spinetti, činí pravděpodobným dohad, že sochařské práce byly nejspíše dílem jeho bratra. Tomu nasvědčuje i to, že když Jan Spinetti roku 1722 zemřel, objevuje se již roku 1723 ve Svatém Poli nový sochař, jímž byl blíže neznámý Jan Hoffer z Prahy.⁵⁶⁾

Přestavba svatopolského kostela a s ní spjaté práce na jeho zařízení byly tedy dílem většího počtu umělců a řemeslníků jak příbramských (Spinettiové, Cereghetti), tak pražských (zřejmě Škrync, jistě Hoffer, ale i pokrývač Hrubý a plechař Kotmon); některé menší práce pak vykonávali řemeslníci z jiných blízkých lokalit, zvláště ze sousední Dobříše. Rozhodujícím pro podobu barokní přestavby kostela (bohužel nedovedené do konce) byl však podnět kultivovaného stavebníka, Jana Václava Kunáše z Machovic, jenž si zvolil za vzor jedno z hlavních děl Franceska Borrominiho.

POZNÁMKY

- 1) L. Z. Kopáček, Pole Svaté, in: Památník okresu Dobříšského, Dobříš 1898, s. 168 - 174; A. Podlaha, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 13. Politický okres Příbramský, Praha 1901, s. 84 - 85; L. Z. Kopáček, Paměti a památky starožitné osady „Svaté Pole“, Method 28, 1902, s. 48 - 50, 67 - 76, 89 - 93.
- 2) J. Žizka, Kaple sv. Vojtěcha v Bubovicích a sv. Jana Nepomuckého v Čelíně (Příspěvek k poznání drobné vrcholné barokní architektury středních Čech), Památky středních Čech 10/1, 1996, s. 15 - 17.
- 3) Státní ústřední archiv (dále SÚA), Desky zemské větší (dále DZV) 413 J 15r - J 17r.
- 4) SÚA, DZV 491 I 2v - I 7r.
- 5) SÚA, DZV 491 I 7r - I 9v.
- 6) SÚA, DZV 494 C 18r - C 23r.
- 7) Státní okresní archiv (dále SOKA) Příbram, Farní úřad (dále FÚ) Svaté Pole, kniha kostelních účtů 1706 - 1731.
- 8) SÚA, Tereziánský katastr (dále TK), inv. č. 191.
- 9) SOKA Příbram, FÚ Svaté Pole, kniha zádušních počtů 1718 - 1762.
- 10) Farní úřad Svaté Pole, Pamětní kniha fary Svaté Pole z r. 1873,

- s. 3 - 4.
- 11) Státní oblastní archiv (dále SOBA) Praha, Matriky, sign. Svaté Pole 12, fol. 22r. V následujících letech 1717, 1718 a 1720 je v matrice zmiňován i polír Václav Petr či Petřík, resp. jeho manželka Voršila (tamtéž, fol. 44r, 47r, 65r), ale jelikož jde ze značné části o dobu, kdy se na svatopolském kostele nestavělo, nelze jej s přestavbou kostela spojovat; je také možné, že pracoval pro obořištský klášter, ležící ve stejné farnosti.
 - 12) Tamtéž, fol. 65r.
 - 13) Tamtéž, fol. 234v.
 - 14) Na jisté podobnosti svatopolského kostela s římským kostelem San Carlo alle Quattro Fontane poprvé upozornil, aniž ovšem znal výše citovaný text, J. Žižka (cit. v pozn. 2, s. 16, 19).
 - 15) SÚA, Wunschitzova sbírka, inv. č. 603.
 - 16) SOBA Praha, Matriky, sign. Svaté Pole 12, fol. 210v.
 - 17) Meziříčský statek i se zámkem koupil Jan Václav Kunáš v roce 1702 (SÚA, DZV 408 O 29v - P 4v).
 - 18) O „*mladém dvoru*“ budoucího císaře viz Ch. W. Ingrao, Josef I., der „*vergessene*“ Kaiser, Graz - Wien - Köln 1982, s. 22 - 29. Císař Josef I. byl dokonce kmotrem Kunášovu synovi, zesnulému však ještě v dětském věku, jenž obdržel po císaři i svoje jméno (viz pozn. 15).
 - 19) Viz pozn. 15.
 - 20) Archiv hl. města Prahy (dále AMP), Matriky, sign. VO N 2 O 2, fol. 62r. Wunschitz (viz pozn. 15) omylem kladl datum sňatku o rok dříve. Kunášovým švagrem se tímto sňatkem stal Jan Jáchym hrabě z Harrachu, pozdější (ovšem jen na krátkou dobu) majitel Svatého Pole a stavebník zámku a kostela ve Vyklantcích na Pacovsku.
 - 21) SÚA, Česká dvorská kancelář, kart. 878.
 - 22) P. Burdová, Úřad desek zemských, Sborník archivních prací 36, 1986, s. 328 - 337. O jistých nesprávnostech v Kunášově hospodaření s úředními penězi viz tamtéž, s. 328.
 - 23) Např. SÚA, Nová manipulace, sign. K 65/9; SÚA, Staré české místodržitelství, sign. 1707/XII/a.
 - 24) Viz pozn. 16.
 - 25) Viz pozn. 10, 15 a 16.
 - 26) P. Macek - P. Zahradník, Zámecký areál v Zákupce, Průzkumy památek 3, 1996, č. 2, s. 8.
 - 27) AMP, rkp. sign. 561, fol. 74r - 74v.
 - 28) Zápisná kniha pražských stavitelů 1639-1903, ed. I. Ebelová, Praha 1996, s. 18.
 - 29) AMP, rkp. sign. 2277, fol. 153r - 154v.
 - 30) P. Vlček a kol., Umělecké památky Prahy. Staré Město - Josefov, Praha 1996, s. 375.
 - 31) Tamtéž, s. 377.
 - 32) Cit. v pozn. 28, s. 23.
 - 33) Viz C. von Wurzbach, Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich 33, Wien 1877, s. 219 - 221; Biografický slovník pražské lékařské fakulty 1348 - 1939, 2. díl, Praha 1993, s. 57 - 58. V obou těchto pracích je uvedena další literatura.
 - 34) V. J. Dušek, Dobnerův původ a příbuzenstvo, Český časopis historický 3, 1897, s. 242 - 246.
 - 35) F. M. Pelzel, Abbildungen böhmischer und mährischer Gelehrten und Künstler 2, Praha 1775, s. 132 - 138.
 - 36) AMP, Matriky, sign. JCH Z 9, fol. 51r.
 - 37) AMP, rkp. sign. 3773, fol. 310v - 318r.
 - 38) AMP, Matriky, sign. JCH N 8, s. 367.
 - 39) AMP, Matriky, sign. JCH N 9, s. 49.
 - 40) Viz pozn. 37.
 - 41) SÚA, Archivy zrušených klášterů, kart. 2, č. 419 - 422. Na prameny poprvé upozornili J. Muk - L. Lancinger, Kostel Panny Marie na Karlově. Stavebně historický průzkum, Praha 1980, strojopis, s. 8, kde však je Skrintzovo jméno přečteno jako Schreitz.
 - 42) AMP, rkp. sign. 3775, fol. 356v - 358v.
 - 43) AMP, rkp. sign. 3777, fol. 354r - 354v.
 - 44) P. Burdová, cit. v pozn. 22, s. 355.
 - 45) SÚA, TK, inv. č. 2788.
 - 46) SOBA Praha, Matriky, sign. Unhošť 2, Unhošť 18.
 - 47) F. Melichar, Monografie města Unhoště, Praha 1888, s. 98 - 99.
 - 48) F. Klíma, Ze staré Příbramě, Příbram s. d., s. 158 - 159.
 - 49) Viz P. Vlček, Stavitel Kryštof Dientzenhofer, in: Historická architektura. Věda - výzkum - praxe. Sborník k počtě Milana Pavlíka, Praha 1995, s. 206. Jestliže E. Hubala, vycházející z mylného názoru, obsaženého v publikacích Kopáčekových a Podlahových (viz pozn. 1), podle nichž byl Škopek stavitелеm, provádějícím přestavbu svatopolského kostela od samého jejího počátku, usuzoval na jeho podíl na stavbě obořištského klášterního kostela, měla by se nyní vzít v úvahu možnost případné účasti Jana Františka Škrynce na obořištské stavbě.
 - 50) F. Klíma, cit. v pozn. 48, s. 167 - 170.

- 51) SÚA, TK, inv. č. 362.
- 52) SOKA Příbram, Archiv města Příbrami (dále AMPř), kniha 113, fol. 192r - 194r.
- 53) Č. Florián, Morový sloup Proměnění Krista v Chrudimi, Časopis Společnosti přátel starožitností československých v Praze 46, 1938, s. 102.
- 54) SOKA Příbram, AMPř, kniha 113, fol. 106r, 256r, 282r - 283r, 365r - 367v.
- 55) F. Klíma, cit. v pozn. 48, s. 180; viz též SÚA, TK, inv. č. 362.
- 56) Zřejmě totožný se sochařem Janem Höfferem, který zhotovil (zřejmě v roce 1730) za 8 zl. jakousi sochu do zámecké kaple v Kácově (SÚA, Administrace toskánských statků - účetní archiv, odd. Kácov, účetní přílohy za r. 1733, č. 85).

KIRCHE DER HL. ELISABETH IN SVATÉ POLE UND IHR BAROCKUMBAU

Die Kirche der hl. Elisabeth in Svaté Pole (Kreis Příbram) war ursprünglich ein gotischer Bau, der im ersten Viertel des 18. Jahrhunderts einen wesentlichen Barockumbau durchgemacht hat, auf dessen Bedeutung erst in der letzten Zeit aufmerksam gemacht wurde. Diese Studie befaßt sich mit dem Umbau auf Grund der bisher unbeachteten schriftlichen Quellen.

Der Inspiraator des Umbaus der Kirche war der damalige Besitzer des Gutes in Svaté Pole Jan Václav Kunáš von Machovice, Angehöriger eines unvermögendes Adelsgeschlechts, der jedoch auch dank der Gunst des Kaisers Josef I. im jungen Alter hohe Funktionen in dem Amt der Landtafeln erreichte. Auf Wunsch des Bauherrn wurde als Vorbild des Umbaus die römische Kirche San Carlo alle Quattro Fontane von Borromini gewählt und mit der Bauausführung wurde ein sonst unbekannter Baumeister František Škrync (wohl ein Sohn des Prager Baumeisters Jan Antonín Skrintz) beauftragt. Der Bau lief jedoch nur ein Jahr lang (1710), weil im Frühjahr des folgenden Jahres der Baumeister starb und gesamte Arbeiten eingestellt wurden.

Erst als am Ende des Jahres 1717 Svaté Pole in die Hände der Fürsten Mansfeld, Besitzer der benachbarten Herrschaft Dobříš / Dobruška überging, wurden die Arbeiten an dem Umbau der Kirche wieder aufgenommen. Diese zweite Etappe lief in den Jahren 1718 - 21 durch und wurde nicht mehr von Škrync geleitet, sondern vom Baumeister Jakub Spinetti aus Příbram mit seinem Polier Antonín Škopek. Die Stuckarbeiten waren anscheinend ein Werk des Stuckateurs Ignaz Cereghetti aus Příbram (später aus Chrudim) und Bildhauerarbeiten hat zuerst ein ungenannter Bildhauer aus Příbram (wahrscheinlich der Bruder des Baumeisters Jan Spinetti) geleistet und nach seinem Tode im Jahre 1722 der Prager Bildhauer Johann Hoffer. An der Verzierung der Kirche hat man auch in folgenden Jahren 1722 - 1725 weiter gearbeitet, wonach an diese Arbeiten in den Jahren 1726 - 1728 der Bau der achteckigen Friedhofsmauer um die Kirche herum anknüpfte.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Svaté Pole (Kreis Příbram), indikativische Skizze des stabilen Katasters aus dem Jahre 1839 (SÚA - Staatliches Zentralarchiv, indikativische Skizzen, Sig. Be 116).

Abb. 2: Svaté Pole (Kreis Příbram), Kirche der hl. Elisabeth, Westfassade (Foto V. Razím, 1998).

(Übersetzung J. Kroupová)